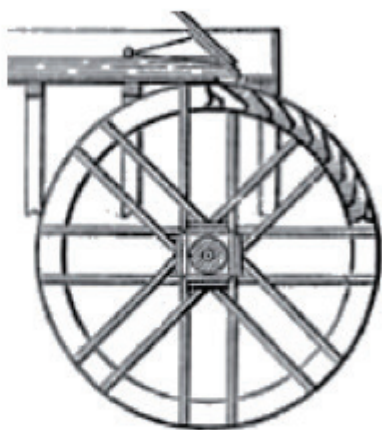

Žandovský mlýn

666 03 Skalička 14
www.zandomlyn.cz

prima commemoratio
 litteris mandata

A.D. 1349

první písemná
 zmínka

• mola aquaria • vodní mlýn • Wassermühle • vodný mlyn • mlyn wodny • vízi malom • mulino ad acqua • moară de apă •

C2 - Periodická loupačka

C2 - Válcová mlecí stolice

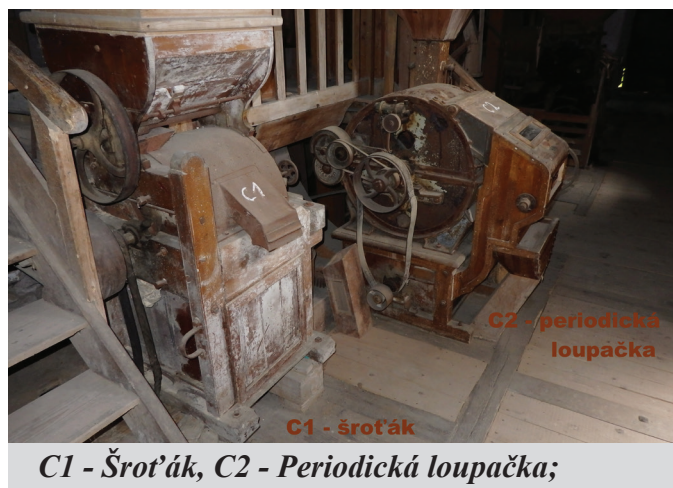
Foto zadní části mlýna

Palečné kolo, srdce mlýna

Mlýnská kuchyň, teplo domova

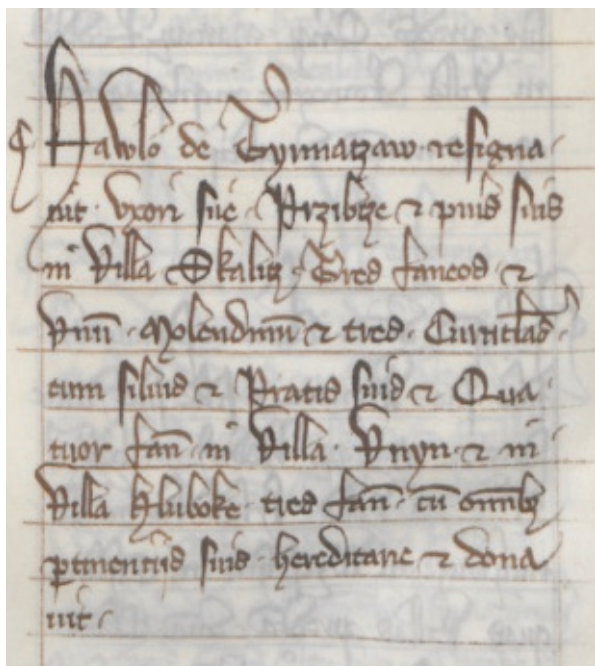
C1 - Šroták, C2 - Periodická loupáčka;

Seznámení s mlýnem

Počátky mlýna

V českých zemích se rozšiřovalo využití vodní (i větrné) energie postupně, vodní kolo bylo na území Svaté říše římské od 12. století už poměrně běžné, ale v našich podmínkách tak dávny písemný záznam o dodnes zachovaném mlýně však nacházíme v archivech jen výjimečně. Dějiny tak přinášejí poučení a inspiraci i pro dnešní dobu, která podporuje větší využití obnovitelné energie.

Mlýn leží na potoce s poetickým jménem Lubě se stálou vodnatostí. V minulosti poháněl po celé délce svého toku až osm mlýnů. Počet usedlostí ve Skaličce ve středověku neznáme, ale můžeme předpokládat, že mlýn byl jedním z přirozených center zdejšího osídlení.

Moravská Zemská Deska (1349) - Havel

První známá písemná zmínka o naší vsi a jejím mlýnu pochází z roku 1349. Latinský text v Moravských zemských deskách (tabulae terrae) sděluje, že toho roku pan Havel z Trmačova postoupil své manželce Přibce a svým dětem mlýn ve vsi Skaličce se třemi domky, třemi lány půdy a lesy

a loukami. Desky zemské byly tehdy teprve založeny, takže mlýn musel existovat už nějakou dobu.

Z písemných materiálů se dozvídám mnohé – třeba, že roku 1494 koupil Beneš z Vohančic od Vratislava z Pernštejna ves Skaličku s mlýnem, ale již o necelých osmdesát let později (1573) ji poslední majitel z téhož rodu prodal pustou včetně tvrze se dvorem Janu Perkovi z Perků. Přestože nás dějiny zajímají, nejvíce se přirozeně zaměřujeme na zprávy od roku 1822, kdy na mlýn přišel trvale údajně první majitel z rozvětveného moravského mlynářského rodu Žandovských a šťastně se zde oženil s místní dcerkou. Jeho potomci dodnes vlastní tento mlýn, dnes již nemeloucí.

Osud mlýna během druhé světové války

Majitelé mlýna byli mnohdy přirozenou hlavou celé obce a zastávali i úřad starosty. Roku 1931 byla Skalička elektrifikována, což také přispělo ke zvýšení výkonu mlýna. Naposledy bylo jeho zařízení

Partyzánský památník obětem II. světové války

modernizováno během Protektorátu, a v této podobě se dosud v zásadě zachovalo. Na odborných pracích se podílel Emil Skácel, otec bratří Janka a Petra, kteří k nám později rádi zajížděli. Během obou světových válek ve dvacátém století byl mlýn přirozenou vyživovací základnou blízkého

i širšího okolí. V té první pantáta Žandovský, který svou pozoruhodnou knihovnou a stylistickou úrovní písemného projevu připomínal obrozeneckého písmáka, přijímal prominentní osobnosti tehdejšího českého Brna, které dokázaly ocenit sáček kvalitní mouky, v té druhé se jejími hlavními spotřebiteli stali partyzáni Třetí úderné rotý generála Luži z nedalekého lesního bunkru. Takové vztahy se ovšem mlýnu staly osudnými. V únoru 1945 byl přepaden protipartyzánským komandem, čtyři osoby z mlýna i blízký soused byli odvezeni do koncentračního tábora v Mauthausenu a v posledních dnech války popraveni.

Mlýn jako kulturní středisko

Mlýn zůstal s pomocí celé obce v provozu do roku 1948, kdy jej definitivně zastavily

Výstava v seknici 2015

nové hospodářské poměry; místní JZD jej pak ještě využívalo jako obilní (a potravinové) skladiště, či k chovu kuřat. Vedle toho jej čas od času oživovalo Moravské kvarteto, komorní soubor brněnské filharmonie, které se mezitím dostalo do mezinárodního koncertního provozu a potřebovalo si před většími zájezdy přestudovat komplikovanější repertoár. Výsledky těchto soustředění pak předvádělo skaličským sousedům ve velké pantátové seknici mnohdy společně s literárně hudebním pásmem za účasti některého

z brněnských herců, a dokonce často také za přítomnosti tehdy zakazovaného básníka Janka Skácela. V letech normalizace se tato setkání, pořádaná místní organizací Svazu protifašistických bojovníků, a tudíž ideově nedotknutelná, stala tribunou nedoporučovaných autorů, ba i zakázaných skladatelů. Vedle nových skladeb Jana Nováka, pašovaných přes

Dechy před mlýnem

hranice, zazněla tvorba členů někdejší Tvůrčí skupiny A, například Druhý smyčcový kvartet „Zatemněná krajina“ Miloslava Ištvana, inspirovaný místní atmosférou. Časem si získaly hudební besedy v mlénské seknici jistou proslulost a skaličské sousedy, přicházející vzpomenout svých umučených vrstevníků, začali doplňovat hosté – též ze Slovenska, Velké Británie, Francie nebo Spojených států. A původní repertoár smyčcového kvarteta rozšiřovaly i jiné, nejčastěji však brněnské soubory. Ty dechové přijížděly hlavně v teplejším období; koncertovaly na prostorném mlýnském dvoře pro publikum, jaké by se do pantátovy seknice nevešlo ani zdaleka. Po roce 1990 se pro tato oblíbená kulturně-společenská setkávání ujal název VVV neboli Vudpuledne vudevřených vrat a zarazila je až protikovidová opatření a (v srpnu 2020) úmrtí Jirky Beneše, jediného vnuka pantáty Karla Žandovského. Rádi bychom nyní navázali na tuto tradici spojenou se skaličským mlýnem a jeho historií;

Způsob mletí v Žandovském vodním mlýně na Skaličce u Tišnova

Technologické vybavení mlýna řadíme do skupiny mlýnů s uměleckým složením pracujících na principu periodického mletí. Takové mlecí složení umožňovalo především složitější mletí pšenice způsobem označovaným „na vysoko“ neboli „na krupice“, ale zároveň i technologicky o dost jednodušší mletí žita.

Z obou uvedených způsobů si popíšme

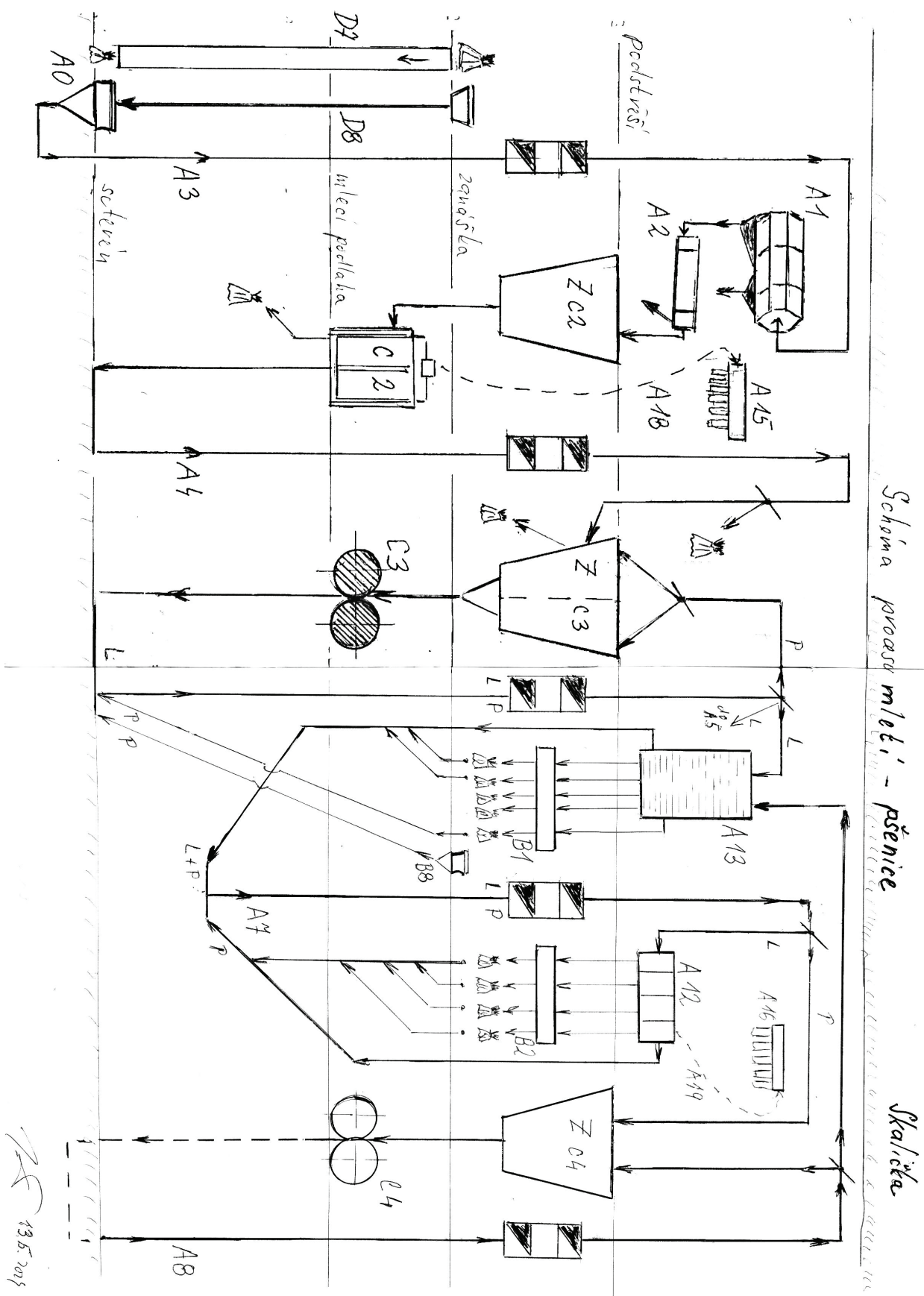
Palečné kolo

mletí pšenice zahrnující oproti mletí žita využití prakticky všech strojů osazených v mlýnici. Základem tohoto mletí je získání krupice, její vyčištění a následné luštění, tedy forma specifického mletí, které zajišťuje rozlomení krupice na moučné části, ale s minimem moučného

prachu. Finálním výsledkem je dosažení čisté bílé mouky v různých kvalitách až po tu nejvyšší možnou.

První díl uměleckého složení tvoří čistírenská část. Zde nejprve zrno k vyčištění vynesl do podstřeší korečkový výtah (A3) a spádovou trubkou jej přivedl do čistírenského hranolového vysévače (A1), který od zrna oddělí příměsi menší (prach, malé kamínky, mák) a větší (větší kamínky, sláma, klasy, provázky) než jaký průměradélkumá vlastní obilka. Z vysévače spadlo zrno krátkou spádovou trubkou do válcového koukolníku (A2), který oddělil od zrna kulovatiny (koukol, víkev, kaménky a další). Trochupřekvapivěnení mezi tyto dva stroje obvyklým způsobem zařazen magnet k odstranění feromagnetických částí (hřebíky, zlomky podkov). Předčištěné zrno se spádovou trubkou dopravilo na periodickou loupáčku (C2), na které prošlo částečným zbavením obalových částí (otrub). Loupání se provádělo nejvýše z 50 až 60 %. Zdůrazněme, že tehdejší loupací stroje ani větší odstranění otrubnatých částí bez ztráty vnitřní běle neumožňovaly. Oloupaná zrna dopravil další kapsový výtah (A4) do zásobníků nad válcovými mlecími stolicemi umístěnými na mlecí podlaze. K rozemletí zrna sloužila válcová mlecí stolice Daněk Blansko v litinové skříni s jedním párem rýhovaných válců (C3). Na ní provedl mlynář semletí prvního chodu a další kapsový výtah (A6) dopravil melivo do podstřeší na rovinný jednoskříňový

Schéma mletí pšenice

vysévač (A13), kde se ve skříní s popiskou „Šrot“ oddělila první mouka, dunsty (neboli jemné krupičky) a krupice. Pomocí spádových trubek a dalšího kapesového výtahu (A7) se od rovinného vysévače dostaly do reformy (A12), kde došlo k jejich vyčištění a roztřídění podle velikosti, ale hlavně k roztřídění podle specifické hmotnosti, což umožnilo oddělení nejkvalitnější vnitřní běle, ze které se získávaly nejkvalitnější mouky. Oddělené krupice a případně i část dunstů se shromažďovaly buď v pytlích, nebo se další spádovou trubkou a korečkovým výtahem (A7) dostaly do zásobníku nad válcovou lušticí stolicí Prokop Pardubice v litinové skříní s jedním párem hladkých válců (C4), kde došlo k jejich luštění, tedy k tzv. semílání krupic. Luštěním na hladkých válcích se dosahovalo kvalitní mouky s co nejnižším obsahem nežádoucího moučného prachu. Z technologického hlediska je zásadní, že mlecí proces při mletí „na vysoko“ neprobíhá jedním průchodem, ale opakuje se osmkrát až dvanáctkrát, přičemž obsluha během některých mlecích chodů upravuje šířku mlecí spáry, tedy přibližuje k sobě rýhované mlecí válce.

Mlýnské produkty většina mlynářů kvůli sjednocení jejich kvality míchala. Ve zdejším mlýně pro tento účel sloužila dochovaná dlouhá moučná truhla, s velkou pravděpodobností druhotně upravená ze skříně hranolového vysévače. Proces míchání umožňoval využít určité množství méně kvalitního obilí.

Kromě pšenice se ve zdejším mlýně provádělo také technologicky jednodušší

mletí žita způsobem zvaným „na plocho“. Čistění zrna probíhalo výše popsáním způsobem, ale k mletí sloužila pouze válcová mlecí stolice Daněk Blansko v litinové skříní s jedním párem rýhovaných válců (C3) a ke třídění meliva se používal moučný hranolový vysévač (A11)

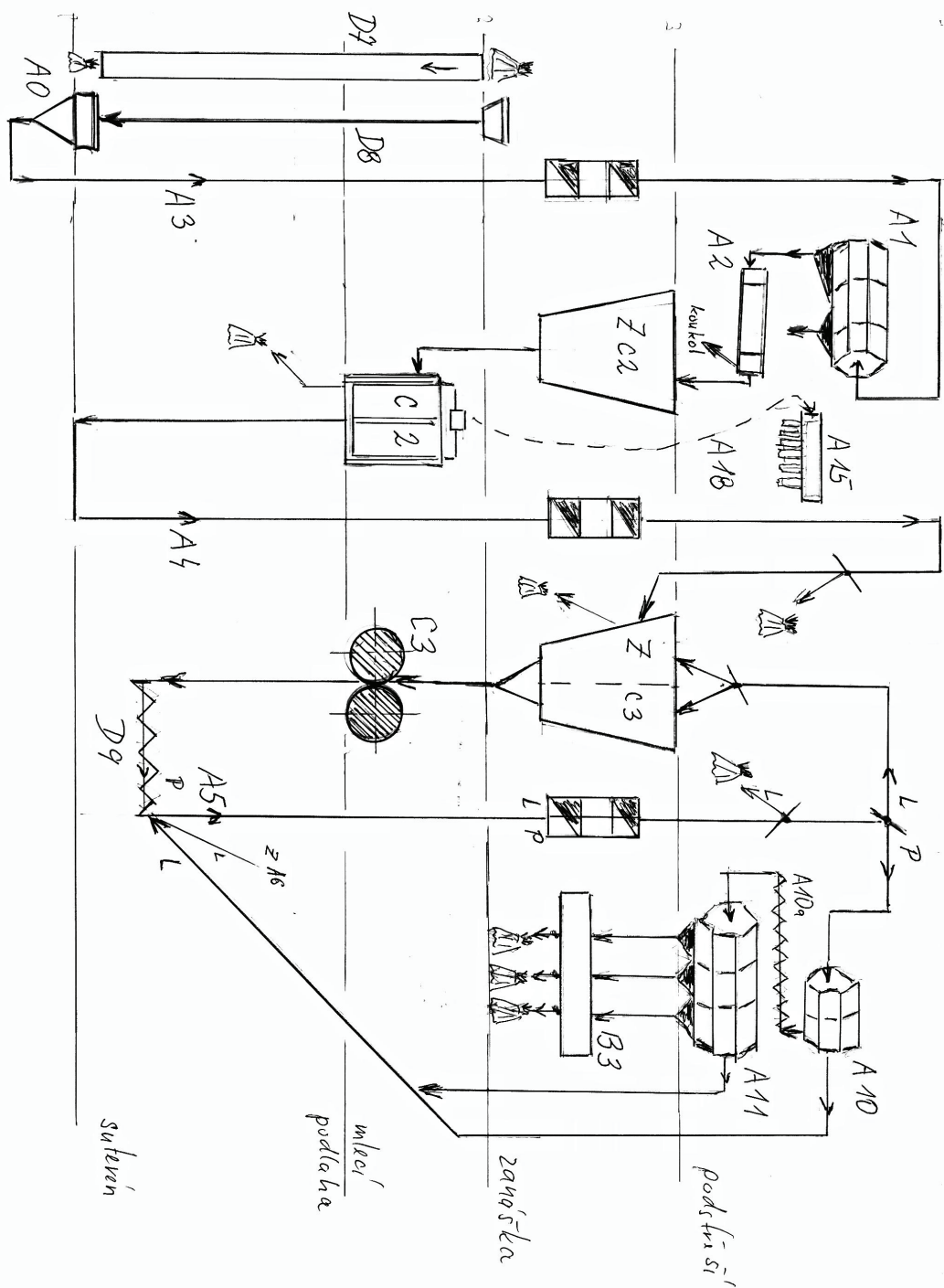
Mlecí kámen

s předřazeným předvysévačem (A10). Ten odlehčil hranolovému vysévači oddělením nejhrubších frakcí, které se vracely na další mlecí chod.

Proces mletí na plocho využíval třídění meliva stejně jako u pšenice. Lišil se však jak používáním hranolového vysévače, tak především tím, že nedocházelo k mletí na krupice, a proto se při mletí žita nepoužívala reforma. Hrubší frakce žitného meliva stejně jako u pšenice vrací na další mletí a tento proces se také obdobně opakuje, obvykle až pětkrát.

V minulosti měli hospodáři vždy velký zájem o šrotování pro dobytek a od mlynářů jej běžně vyžadovali. Ve zdejším mlýně se ke šrotování používal kamenný šrotovník (C1) v dřevěném lubu, který vzhledem připomíná mlecí část obyčejného složení.

Schéma mletí žito

13.5.2024

Fotografie vybavení mlýna

A1 + A2

A4

A13

A6 + A19

B2 + B3

A15 + A16

A11

Dochované technologické vybavení mlýna Skalička

Mlýnská lednice:

torzo hřídele vodního kola (a zaslepený
prostup stěnou k lednici pro hřídel druhého
vodního kola)

Zjištění dochovaného technologického
vybavení

Suterén:

D0 – vstupní násypný koš

D1 – dolní transmisní hřídel

D2 – předloková hřídel (pod motorem)

D3 – hřídel vodního kola s palečným kolem
(na palečném kole je uvedeno vročení 1902)

D4 – předloková hřídel od pastorku vodního
kola

D5 – předloková hřídel k pohonu externích
hospodářských strojů (např. k mlátičce)

D6 – granik – jeřáb na zvedání mlecích
kamenů

D7 – skluz na pytle

D8 – Trubka z mlecí podlahy do AO (chybí
díra v podlaze a násypka)

D9 – šnekový horizontální dopravník
mlýnská hranice (okolo 1830, klasicistní)
rozšíření mlýnské hranice (1860, pozdně
klasicistní)

Mlecí podlaha:

C1 – šrotovník kamenný

C2 – periodická loupáčka

C3 – válcová mlecí stolice firmy Daněk
Blansko v litinové skříni s jedním párem
rýhovaných válců

C4 – válcová lušticí stolice firmy Prokop
Pardubice v litinové skříni s jedním párem
hladkých válců

C5 – malý zásobník s pytlovacím zařízením
Zanáška:

B1 – pytlovací lávka (pod rovinným
vysévačem)

B2 – pytlovací lávka (pod reformou)

B3 – pytlovací lávka (pro žito)

B4 – elektromotor AEG

B4a – spouštěč (hvězda – trojúhelník)

B5 – elektromotor AKB

B5a – spouštěč

B6, B7 – dvě moučné truhly

B8 – malý násypný koš (mezi B2 a B3)

Nejvyšší podlaží (podstřeší):

A1 – čistírenský hranolový vysévač

A2 – koukolník (nemá zde zařazený
magnet)

A4 – meziskladový výtah

A9 – horní transmisní hřídel

A10 – předvysévač (nad hranolovým
vysévačem) – proces žita

A10a – šnekový dopravník

A11 – hranolový vysévač (moučný) –
proces žita

A12 – reforma

A13 – rovinný vysévač – jednoskříňový

A14 – hřídel k reformně a rovinnému
vysévači

A18 – trubka na vzduch mezi loupáčkou C2
a spirokapem A15

A19 – trubka na vzduch mezi reformou
A12 a spirokapem A16

na vedlejší půdě:

A15 – spirokap 1

A16 – spirokap 2 (od reformy)

A17 – žejbro kryté

Pro úplnost dodejme, že se zde nachází
ještě deinstalovaný šnek ze šnekového
dopravníku.

Přes (téměř) všechna podlaží:

A3 – čistírenský výtah

A5 – kapsový výtah dvojitý pro hranolový
vysévač a předvysévač (proces žita)

A6 – kapsový výtah dvojitý k rovinnému
vysévači

A7 – kapsový výtah dvojitý k reformě

A8 – výtah vedle rovinného vysévače

Venkovní prostor vedle mlýnice:

Z1 – spodní francouzský mlecí kámen
(tj. ležák)

Z2 – horní francouzský mlecí kámen
(tj. běhoun)

Z3 – spodní pískovcový mlecí kámen
(tj. ležák)

Počátky vodních mlýnů v českých zemích

Do západní Evropy se znalost vodního kola rozšířila z území bývalého římského impéria a existence vodních mlýnů je doložena nejpozději v 9. století. V Čechách se vodní mlýny plně prosazují až v průběhu století 12. Relativně pozdní rozšíření vodního kola však zřejmě nesouvisí s neznalostí tohoto technického zařízení, ale spíše se stavem hospodářství v zemi. Podobné novinky se totiž nevyplatilo zavádět v době, kdy byla k dispozici laciná lidská pracovní síla a zemědělství ještě nedosáhlo potřebné produkce. Teprve konsolidace českého státu na přelomu 11. a 12. století a s ní spojené změny v hospodářství, především přechod k vyvinutějšímu agrárnímu systému, nastolily podmínky, v nichž byl provoz vodních mlýnů rentabilní. Tedy bylo zaručeno, že budou pracovat ve velkém měřítku.

Za první písemně doložený vodní mlýn byl v Čechách dlouho považován mlýn stojící na Únětickém potoce západně od Prahy, který pražský kanovník Zbyhněv daroval ve 2. čtvrtině 12. století únětickému kostelu. Tento názor byl však nedávno revidován v souvislosti s přehodnocením stáří a věrohodnosti obsahu tzv. zakládací listiny prvního mužského kláštera v Čechách. Ve výčtu všech statků, lidí a důchodů darovaných břevnovskému klášteru knížetem Boleslavem II. jsou mimo jiné uvedeny dva již pracující mlýny pod Pražským hradem a také místo ke zřízení dalších mlýnů na vltavském břehu. V obou případech jsou navíc zmíněny i hráze, respektive jezy náležející k mlýnům a na dalším místě je připomínán také lom mlýnských kamenů, který se nacházel na pahorku zvaném Žernovnice poblíž kláštera.

První vodní mlýny tak v českém knížectví

zřejmě pracovaly již několik let před založením kláštera v roce 993. Kníže by se nejspíš nezbavoval tak technologicky náročných zařízení, pokud by se jednalo o čerstvou novinku a pokud by současně nedržel ještě nějaká další. Také zmínky o lomu, sýpce a jezech naznačují, že využívání vodní energie k mletí obilí již v zemi mělo delší tradici, jestliže donátor ve svém obvěnění zároveň pamatoval i na zajištění dostatečného množství vody pro vodní kolo a další příslušenství nezbytné pro provoz mlýna.

Přesto s výjimkou citované knížecí donace písemné prameny až do 2. čtvrtiny 12. století o vodních mlýnech mlčí. Jediné listinné doklady mletí na území českého knížectví z tohoto období představuje několik zmínek o meloucích specialistech. Jednalo se o osoby pověřené v rámci služebné organizace mletím, zřejmě na ručních mlýncích, které kníže ze své čeledi daroval několika nově založeným církevním institucím. Konkrétně klášteru v Hradišti u Olomouce a kapitulám ve Staré Boleslavi a Litoměřicích. Vzhledem k tomu, že v zakládacích listinách nejsou těmto církevním institucím darovány žádné mlýny, lze předpokládat, že mletí ještě neprobíhalo ve vodním mlýně, ale za pomoci ručních mlýnků. Tomu by ostatně nasvědčoval i výraz „molentes“, jímž jsou darované osoby v pramenech obvykle označovány; různí autoři se shodují, že se zřejmě jednalo o služebníky meloucí na ručních mlýncích. U výrazu „molendinarii“ však již takovou jistotu nemáme, stejným termínem jsou později označováni mlynáři provozující vodní mlýny. O podobě dílen těchto služebníků se písemné prameny bohužel nezmiňují a ani archeologicky se je zatím nepodařilo přesvědčivě doložit.

Z výše uvedeného tedy vyvstává poněkud rozporuplný obraz zpracování obilovin v českém knížectví. Ve zmíněném období v zemi, zdá se, již pracovaly první vodní mlýny, které se ovšem ještě z větší části nacházely v držení knížete, a současně s nimi ještě stále masově užívané ruční mlýnky, které ovšem v případě významných církevních institucí obsluhovali darovaní knížecí služebníci. Dodejme, že vzhledem k neuspokojivému stavu pramenné základny se otázka zakládání vodních mlýnů v době před počátkem 12. století zřejmě ani v budoucnu nepodaří zcela uspokojivě vyřešit. Je však nesporné, že rotační žernové mlýnky nebyly zapomenuty ani v době, kdy z písemných pramenů postupně mizejí a předpokládá se všeobecné pronikání vodní energie do výrobní praxe. Mletí na ručních mlýncích je na venkově etnograficky doloženo ještě hluboko do novověku. Jak ve středověku, tak v novověku byly využívány v místech příliš vzdálených od vodních či větrných mlýnů, na cestách, při válečných taženích a v obdobích, kdy mlýny z nějakého důvodu nemohly pracovat. Jako v době sucha, mrazu, povodní nebo jiných pohrom, které mlýny často postihovaly, což mohlo činit i více než dvě třetiny dní v roce.

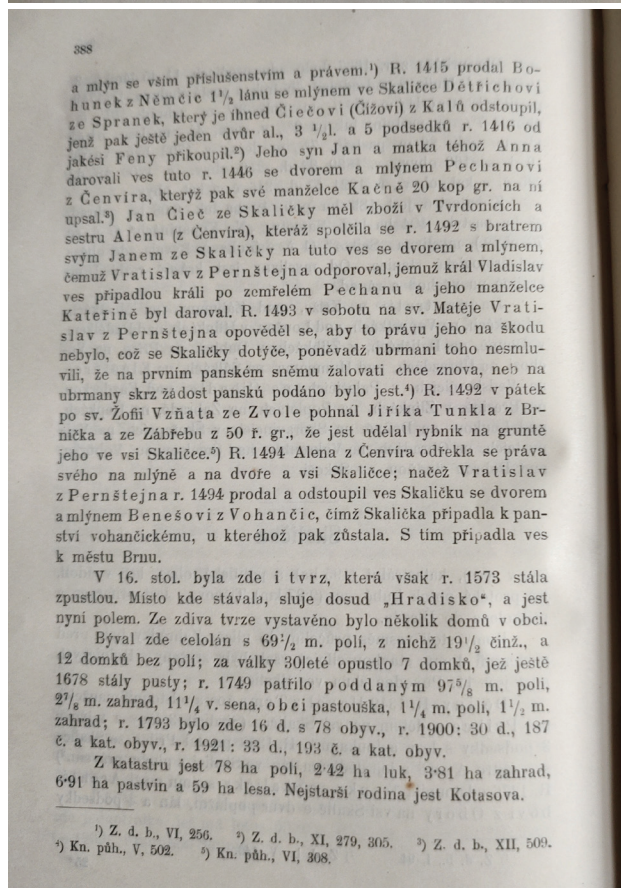
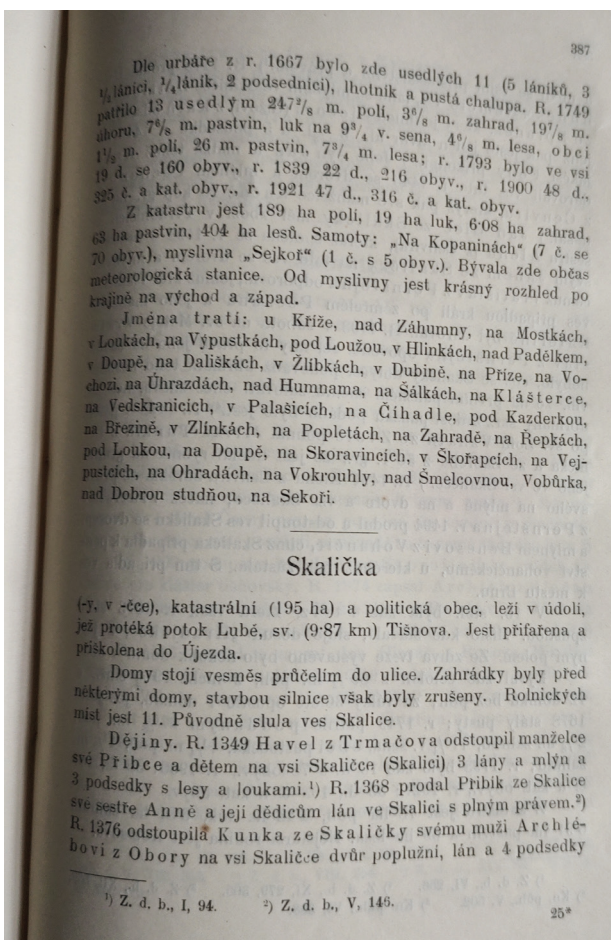
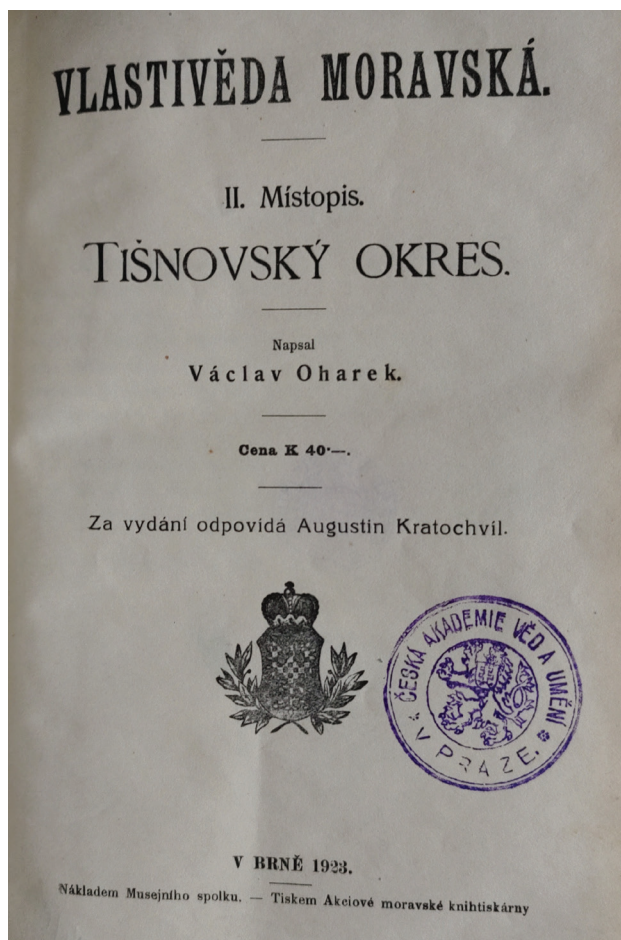
Dvanácté století lze označit jako dobu počínajícího rozvoje využívání vodní energie v Čechách a konec tohoto století zároveň jako období budování prvních „soukromých“ mlýnů. Markantním dokladem je v druhé polovině 12. století vzrůstající počet svolení ke stavbě mlýna nebo darů již stojících objektů, první výskyt mlýnů v pertinenčních formulích (z oku 1130) a především rokem 1188 datovaná první koupě mlýna.

Pro toto období jsou charakteristické zejména dary místa na postavení mlýna, které je třeba chápat jako projev

panovníkova vodního regálu, vztahujícího se nejen na rybolov a plavbu po řekách, ale také na využívání vodní síly pro pohon různých řemeslných provozů. Nad vodou a výnosy z ní i z různých hospodářských aktivit, které s ní byly spojeny, si totiž panovník nárokoval vrchní kontrolu. Na vodní regál tak byla vázána i stavba mlýnů, která byla podmíněna zvláštním dovolením, darováním nebo odváděním poplatků. Proto se v nejstarších listinách setkáváme vedle darů mlýna také s výslovným darováním příslušné části vodoteče, na níž mlýn pracoval nebo teprve měl být postaven, pokud ovšem již nebyla zahrnuta v území, které panovník obdarovávané instituci postoupil. Jiným projevem panovníkova regálu je svolení poskytované ke zřízení mlýnů – ve 12. století často vyjádřené výrazem „locum ad molendinum“, později již výrazy jako „molendinum ponendi“, „locari“ nebo „collocare“. Poprvé je tato výsada písemně doložena roku 1169 v případě pražských johanitů, kteří na vymezeném úseku Manětínského potoka a říčky Střely směli nejen zakládat mlýny, ale také lovit ryby.

Celý text upravený podle přednášky PhDr. Martiny Maříkové na semináři „Vodní mlýny III“ dne 14. 10. 2008 ve Vysokém Mýtě a s jejím laskavým svolením, je uveřejněn na našich webových stránkách.

Vlastivěda Moravská - Okres Tišnov a Zemské desky

Zdroje našich historických informací jsou zejména Desky Zemské (nejstarší) a Vlastivěda Moravská

Po dlouhá léta byl farním kostelem pro Skaličku kostel Věch svatých v Újezdu u Černé Hory

Patronem Skaličky je sv. Václav

Svatý, nám milý Václave,
oči obrať k nám laskavé
a popať na nás:

my se dnes k tobě utíkáme,
za ochranu tebe žádáme,
nezamítej nás

Ty jsi dědic české země,
rozpomeň se na své plémě,
v jeho úzkosti:

nikdy nedej nám zahynouti,
ale vždycky rač vytrhnouti
ze všech těžkostí;

Měj péči o své dědictví,
tobě svěřené navždycky,
rač je chrániti,

ať nemůže zloba d'ábelská
ani veškerá chytrost lidská
mu uškoditi.

V tvé u Boha přimlouvání
vždycky máme své doufání,
svatý Václave,

vyslyš hlas náš, ó zástupce náš,
pro lásku, kterou miluješ nás
v nebeské slávě.

Tradiční prosba našich předků

Otče náš, jenž jsi na nebesích,
posvěť se jméno tvé.
Přijď království tvé.
Bud' vůle tvá jako v nebi, tak i na zemi.

Chléb náš vezdejší dej nám dnes.
A odpusť nám naše viny,
jako i my odpouštíme našim viníkům.

A neuved' nás v pokušení,
ale zbav nás od zlého.

Amen.

Pater noster, qui es in caelis,
sanctificetur nomen tuum;
advéniat regnum tuum;
fiat volúntas tua, sicut in caelo et in terra.

Panem nostrum quotidianum da nobis hódie;
et dimítte nobis débíta nostra,
sicut et nos dimittimus debitoribus nostris;

et ne nos indúcas in tentatiónem;
sed líbera nos a malo.

Amen

Hrob rodiny Žandovských

Emil Skácel (1890–1975) - Autor poslední odborné úpravy mlýna

Učitel, malíř, básník a publicista, byl vyučený mlynář a měl zvláštní nadání k práci se dřevem. Za jeho působení ve slováckých Vnorovech se mu (ve dvacátých letech minulého století) postupně narodili oba synové – pozdější básník Jan a pozdější malíř Petr. V Poštorné, kde učil od roku 1927, posílal oba kluky do mateřské školky, kterou vedla jeho sousedka Anděla Žandovská ze Skaličky; ta se tak s celou rodinou spřátelila na celý život. Po okupaci československého pohraničí na podzim 1938 přesídlili všichni do Brna a Skácelovi to měli na Skaličku blízko. V obavě, aby ho v Brně (zvláště po hitlerovském vpádu v březnu 1939) náhodou nepoznal a neudal nějaký poštorenský nácek, dal si pan učitel, který v Poštorné proslul svou veřejnou vlasteneckou činností, narůst plnovous, u mužů v plné síle tehdy neobvyklý; ve své nové podobě se pak nakreslil jako námořník (autoportrét). S rostoucím nedostatkem potravin v protektorátních letech začalo

být ve skaličském mlýně živo jako nikdy předtím a dosluhující složení přestávalo stačit desítkám nočních mlečů. Pan učitel tedy vyprojektoval a během několika prázdnin a četných víkendů řídil a z velké části vlastníma rukama provedl radikální obnovu celého složení od mlýnského kola (nahradil jím dosavadní méně výkonná dvě) až po rozšířenou střešní nástavbu s novým systémem výtahových rozvodů. V této podobě se mlýn zachoval do dneška; přežil přepadení a vyloupení německým protipartyzánským komandem v únoru 1945 a pracoval pak velmi výkonně do roku 1948, kdy ho komunisté zastavili. Pořád však ještě vypadá, že by ho pan učitel mohl opatřit charakteristickým podpisem, jímž signoval své obrazy.

Skalička, podzim 2012

Ukázka textu z minivýstavy

VZPOMÍNKA NA JANKA SKÁCELA

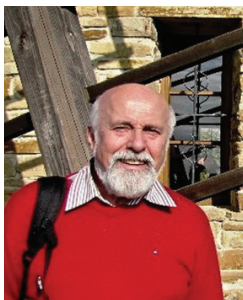
Žandovský mlýn na Skaličce

Emil Skácel na Konečného náměstí v Brně, 70. léta 20. století

Poděkování

Žandovský mlýn děkuje svým přátelům, kteří se nejvíc zasloužili o jeho zpřístupnění na mezinárodní Den otevřených mlýnů (National Mill Day) 11. května 2024 a celou organizaci toho dne v ČR.

Ing. Jan Doubek (1952) Předseda sekce Větrné mlýny při Technickém muzeu v Brně. Náš mlýn si považuje už mnoho let za velkou čest, že Honzu, člověka s obrovskými znalostmi o mlýnech, může řadit mezi své milé přátele. Je spoluautor (Doubek, Koč Urbánek) krásné knihy *Co roztácel vítr* pojednávající široce o vývoji, historii, konstrukci, názvosloví, způsobu mletí, stavební podobě i opravách a konzervaci větrných mlýnů. Tuto cennou publikaci dostal náš mlýn darem; nejcennější je ovšem skutečnost, že se v minulých dnech osobně aktivně podílel na údržbě mlýnice a dnes máme

k dispozici jeho autentický odborný výklad a údaje v našem tištěném Prospektu i na webových stránkách.

Pavel Hajkr (1978) je vyučený truhlář a velice šikovný řemeslník, který se opakovaně podílel na opravách různých památkově chráněných objektů. Během 20 let dokázal mimořádně citlivě kompletně zrekonstruovat a uvést do původní podoby stavbu i technologii ve svém větrném mlýně v Přemyslovicích. Výrazně se podílel také na opravách větrných mlýnů v Kořenci a Hlavnici.

Osobně provedl údržbu a nutné opravy a doplňky i na vodním mlýně na Skaličce.

Mgr. Jan Pařez, Ph.D. (1961) Rodem pochází z výrazné rozvětvené mlynářské rodiny (Bahner, případně Banner nebo Báner), o jejímž původu nacházíme od 18. století záznamy ve Slezsku, o působení na Moravě od 2. polo-viny 19. století. Narodil se v Praze, studoval na Karlově univerzitě. Od roku 1990 pracuje jako správce sbírky rukopisů Strahovské knihovny, kde se mimo jiné věnuje i historickému bádání; nám zejména přispěl přesnou znalostí a citací příslušných dokumentů vztahujících se k událostem, o kterých se vyprávělo v rodinné tradici.

PhDr. Radim Urbánek (1967) Absolvent oboru etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy se věnuje již dlouhé roky lidovému stavitelství a zabývá se technickými vesnickými památkami. Je autorem četných odborných publikací, článků a oblíbených seminářů; působil v renomovaných historických ústavech (Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě; je ředitel Městského muzea v Ústí nad Orlicí) a přednášel v rámci respektovaných vědeckých pracovišť (Univerzity v Hradci Králové, v Pardubicích nebo ČVUT). Náš mlýn letos na jaře osobně navštívil a vypracoval rozsáhlý Průzkum o jeho vybavení, zachování a

historických hodnotách; podle jeho doporučení probíhá nyní údržba, rekonstrukce i prohlídky; jeho texty jsou i na našem webu.

Poděkování patří také rodině Benešové, která je již sto let spolumajitelkou či majitelkou mlýna a jejím spoluobčanům ze Skaličky.

Nejmladší žijící potomek mlynářů Žandovských ze Skaličky u Tišnova (Max Beneš 2021)

Šel jsem podél Lubě
dostal jsem po hubě
Ještě tam mám otok
to je ale potok!

Povzdech neznámého poutníka a potok Lubě

Kam ulétly asi
smyčcové hlasy
Moravského kvarteta

Mysl toulá se v okolí
vzpomínka jemně zabolí

Kde pomlely asi
přetěžké klasy
Moravského Slováčka

Od vlaku k mlýnu procházka
a tehdy jako dnes
zem voní kvete bez

Tehdy jako dneska
čeká dívka hezká

Mysl toulá se v okolí
mládenec běží po poli

Jak česaly asi
Své dlouhé vlasy
ze Skaličky dívky

U Lubě modré poměnky
a tehdy jako dnes
u vrátek štěká pes

Tehdy jako dneska
v trávě malá děcka
v mlýně pod Lažánkou

*Moravské
kvarteto*

*Mlýn kolem
roku 1900*

Rozjímání Jirky Beneše, jediného vnuka mlynáře Karla Žandovského

Dva knoflíky, bílý fráček
jmenují se Zelenáček

Své úkoly dobře znám,
Žandovský mlýn ohlídám.

Poutníky vždy pozdravím
dotazy jim zodpovím.

Chtějí-li jít do seknice
nabízím teď ještě více:

historii o Skaličce,
také kousky na vidličce.

Jak šla obec dějinami,
uvidíte u nás sami.

A kdo by chtěl ještě více
je tu také slivovice!

Zelenáček: Patron Žandovského mlýna

Skalička, léto 2024